

ДОЙКО Н.М., канд. біол. наук
Дендрологічний парк „Олександрія” НАН України
e-mail:alexandriapark@ukr.net

КВІТНИКОВІ УЛАШТУВАННЯ ПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ»

Подано короткі відомості про історію квіткового оформлення парків, зокрема старовинного парку «Олександрія». Наведено прийоми квітникових улаштувань та асортимент трав'янистих рослин.

Ключові слова: прийоми улаштування квітників, історія, сучасність, реконструкція, асортимент.

Постановка проблеми. Історія створення парків нараховує тисячоліття. Найперші відомості, що надійшли до нас про сади і парки датуються 2780–2550 та 2160–1788 рр. до н.е. з Єгипту [2]. Квітник в тому значенні як він сприймається нині став належністю російського саду у дворянських садибах відносно недавно, приблизно в 30-х роках ХІХ ст. У дворянських садибах, залежно від розташування та призначення, влаштовувались квітники трьох стилів: 1) живописний – неправильний за своєю формою, що відповідав більшою або меншою мірою натурі; 2) геометричний – застосовувався найчастіше (рівномірне співвідношення між формою та кольором; 3) напів-симетричний – обрис грядок переважно довільний, лінії здебільшого різноманітні відповідно до оточуючих предметів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забудова парку «Олександрія» розпочалася наприкінці ХVІІІ ст. Автором генерального плану був французький архітектор-паркобудівник Мюффо. Парк було поділено за своїм призначенням на декілька частин. В палацовій частині було застосовано регулярний принцип розміщення насаджень [1]. З північного боку, східного й західного головний палац оточували будівлі адміністративно-господарського призначення, все це замикає подвір'я у вимірах близько 93х74 м. Його середину покривав широкий газон з великою кількістю різної висоти ялинок і навколишніми квітковими клумбами. Перед Аустерією й бічними виступами адміністративно-господарчих будинків розташувався великий двір, середину якого займав трав'янисто-квітковий газон у вигляді кола. Влітку ставили на ньому велику пальму [8].

Метою дослідження було вивчення специфіки поєднання історично-минулого квіткового улаштування парку «Олександрія» з сучасними тенденціями.

В результаті досліджень архівних матеріалів (генплан парку-маєтку „Олександрія” за 1858 р. з фонду білоцерківського краєзнавчого музею, фотографії і малюнки за 1822–1918 рр., спогади сучасників) були визначені місця розташування клумб. У «Палацовій частині» в ході археологічних розкопок у 2005 р. було знайдено шість, розташованих в один ряд круглих клумб діаметром від 190 до 240 см, що облямовані бутовим камінням червоного кольору. Контури клумб збереглися донині у доброму стані. Цікаві за формою клумби були виявлені на ділянці «Царський сад»: на вкритій жорствою ділянці у 2005 р. відновлені композиції із двох підковоподібних квітників, між якими знаходяться 4 напівовальні клумби. Краї клумб, також як і клумби у палацовій частині, облямовані камінням [5]. Окрім клумб квіти висаджувались у переносні та стаціонарні керамічні і кам'яні вази, фрагменти яких були знайдені в ході розкопок [4]. До сьогодні в парку збереглися дві чавунні вази, що стоять на постаментах, та дві мармурові, які демонструються у парковому музеї.

На сучасному етапі розвитку парку робота по квітниковому оформленню проводиться у двох напрямках: І – збереження та реконструкція історичних клумб, ІІ – створення нових клумб.

По першому напрямку проводиться подальше опрацювання історичних літературних джерел, які містять опис та малюнки існуючих на той час квітників «Олександрії» та садів і парків тієї епохи. Роботи щодо введення у парк «Олександрія» нових видів рослин проводиться з початку його заснування (1793 г.). З тих часів залишилося 4 види: *Petasites hybridus* (L.) Gaertn., Mey. et Scherb, *Hemerocallis fulva* (L.) L., *Cyclamen europaeum* L., *Vinca minor* L. [3]. Рослини повністю акліматизувались і займають значні території у парку. На превеликий жаль, нами не знайдено повного переліку квіткових рослин, які вирощувались в парку на період володіння Браницькими. Складність роботи при відновленні клумб в історичних місцях полягає в тому, що потрібно враховувати не тільки сучасні едафічні умови: сильне затінення ділянок (з часом збільшуються крони дерев, поява самосіву) та відсутність поливу, але й складну семантику, яка мала інтимно-романтичні особливості, що були закладені графами Браницькими.

З моменту створення не змінюється призначення ділянки перед колонадою «Луна» [6]. Залежно від модних течій, уподобань господарів парку вигляд квітника постійно змінювався, але регулярний прийом формування пейзажу залишився. При реконструкції партерної зони колонади у 2004 році були використані модні тенденції того часу. Клумба була виконана в стилі «кружевного» партеру. При створенні використовували мармурову крихту теракотового кольору (основний фон), рослинний орнамент було виконано зі скляної крихти синього кольору та злакового газону. З часом скляну крихту замінили на ґрунтопокривні рослини з різним за кольором і фактурою листям, з різним кольором квіток. У 2010 р. розпочата реконструкція ділянки біля «Турецького будиночку». Відновлені круглі клумби, по контуру яких висаджена *Hosta lancifolia* Engl., всередині висаджується *Canna indica* L., яка широко використовувалась при створенні квітників у дворянських садибах ХІХ–початку ХХ ст. Висаджені рослини (*Hosta lancifolia*, *H. ventricosa* Stearn,) на клумби в «Царському саду» та біля палацу.

Метою створення сучасних клумб є внесення в паркові ландшафти яскравого аспекту. Враховуючи ландшафтний стиль парку, квітники створюються у вигляді міксбордерів, великих мономасивів та бордюрних посадок. Геометричну форму (в основному трикутну) мають квітники, що розташовані на розвилках доріжок. При бордюрних посадках ми використовуємо рослини, які майже не розростаються і зберігають заплановану лінію: *Hosta lancifolia*, *H. ventricosa*, *Iris graminea* L., *Aster dumosus* L., *Muscari neglectum* Guss., із однорічників – *Petunia x hybrida* hort. Склад рослин у міксбордерах залежить від місця створення квітника: на тіньовій перезволоженої ділянці ростуть *Ligularia dentate* (A. Gray) X. Xara, *Brunera macrophylla* (M. D.) Jonst., *Iris gotlandica* hort., *Iris sibirica* (L.) Cass. ‘Marelin Holmes’ *Iris sibirica* var. *carbagense*, *Iris versicolor* L., *Iris pseudacorus* ‘Alba’, *Lysimachia cletroides* L., *Lysimachia punctata* L., *Cimicifuga racemosa* Nutt., *Ajuga reptans* L. ‘Burgundy Glow’, *Ajuga reptans* ‘Purpurea’, *Aquilegia vulgaris* L. та ін.); на більш посушливих місцях – *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg., *Papaver orientale* L., *Duchesnea indica* (Ander.) Focke, *Iris hybrida* hort. та ін. В парку на ділянках з різними умовами створені великі мономасиви з *Hemerocallis fulva*, *Petasites hybridus*, *Vinca minor*.

Починаючи з 2000 р. в адміністративній частині парку для ознайомлення відвідувачів з видовим і сортовим різноманіттям трав’янистих рослин створені експозиційні ділянки родових комплексів. Колекція роду *Hemerocallis* L. представлена 5 видами та 15 культиварами; р. *Iris* L. – 3 видами та 15 культиварами; р. *Paeonia* L. – 5 видами та 6 культиварами, в т.ч. 2 старовинні сорти французької селекції (‘Festival Maxima’ (1851) та ‘Edulis Superba’(1824). З метою популяризації прийомів ландшафтної архітектури була створена композиція «Кам’яний сад», де демонструються способи використання трав’янистих рослин (23 види і 16 культиварів) у сполученні з низькорослими та сланкими формами деревних рослин [7]. Створена також трирівнева клумба зі змінною експозицією: 20 сортів тюльпанів по закінченні цвітіння змінюють на однорічні рослини з літньо-осіннім періодом цвітіння. У рабатці довжиною 100 м висаджують однорічні рослини – *Salvia splendens* Ker.-Gawl., *Ageratum houstonianum* Mill., *Tagetes patula* L., *Alyssum* L. та їх сорти, *Kochia scoparia* (L.). Асортимент однорічних рослин кожен рік змінюється.

Висновки. На сучасному етапі існування парку «Олександрія» у квітниках росте 68 видів та 83 культивари багаторічних квіткових рослин і однорічників – 6 видів та 10 культиварів.

Усі паркові інтродуценти які зростали за часів Браницьких і залишились до сьогодні, представляють собою компоненти специфічної флори і є своєрідними парковими «реліктами», що потребують обліку та збереження при будь-яких паркових роботах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галкін С.І. Структура та символіка старовинного парку «Олександрія» в білоцерківській резиденції графів Браницьких / С.І. Галкін, О.Л. Бурковська, Є.А. Чернецький. – Біла Церква: Видавець О.В. Пшонківський, 2005. – 96 с.
2. Гостев В.Ф. Проектирование садов и парков / В.Ф. Гостев, Н.Н. Юркевич. – М.: Стройиздат, 1991. – 340 с.
3. Гродзинський М.К. Матеріали до флори Білоцерківщини /М.К. Гродзинський// Записки Білоцерківського сільськогосподарського політехнікума, 1929. – Т. 1, вип. 1. – С. 9-22.
4. Дойко Н.М. Квіткові улаштування старовинного парку «Олександрія»/ Н.М. Дойко, Г.І. Мелешко// Дворянські садиби як осередки культурно-мистецького та духовного життя ХІХ–початку ХХ століття: Матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції, 6-7 вересня 2007 р. Качановка, 2007. – С. 141-145.
5. Дойко Н.М. Маловідомі садові комплекси дендрологічного парку „Олександрія”. Царський сад / Н.М. Дойко // Будівництво та реконструкція ботанічних садів і дендропарків в Україні. – Симферополь, 2006. – С. 37-40.

6. Мелешко Г.І. Реконструкція партерної зони колонади «Луна» в старовинному парку «Олександрія»/ Г.І. Мелешко, В.В. Мелешко // Будівництво та реконструкція ботанічних садів і дендропарків України: Мат. наук. конф. – Сімферополь, 2006. – С. 77-79.

7. Рубис В.Л. Коллекционно-экспозиционный участок «Каменистый сад» в дендропарке «Александрия» – пример использования растений в садовом дизайне / В.Л. Рубис // Ландшафтная архитектура в ботанических садах и дендропарках: Материалы III международной конференции, 8-11 июня 2011 года. – Киев, 2011. – С. 244-248.

8. Aftanazy R. Materiały do dziejów rezydencji / Pod redakcją A.J. Baranowskiego. Tom XI A. Dawne Województwo kijowskie. Uzupełnienia do tomów I-XI – Warszawa, 1993. – 719 s.

Цветочные устройства парка «Александрия»

Н.М. Дойко

Дана краткая информация об истории цветочного оформления парков, в частности старинного парка «Александрия». Приведены приемы цветочного оформления и ассортимент травянистых растений.

Ключевые слова: приёмы устройства цветников, история, современность, реконструкция, ассортимент.

Floral park unit "Alexandria"

N. Doiko

The paper gives a short history of floral design of parks, including the old park "Alexandria." Techniques are presented floral arrangements and an assortment of herbs.

Keywords: Receptions devices flower, history, modernity, reconstruction, and range.